
Nico Randeraad

TEN GELEIDE

Toen Willibrord Rutten medio 2021 zijn laatste werkdag had bij het SHCL, was hij 36 jaar als hoofd onderzoek in dienst van het Centrum, precies de helft van het aantal jaren dat het SHCL op dat moment bestond. Het is alleen daarom al gepast dat dit Jaarboek aan hem is opgedragen. Er is geen onderzoeker langer dan Willibrord aan het Centrum verbonden geweest. Maar er is meer dan dienstjaren en aritmetica, dat deze bijzondere uitgave rechtvaardigt.

Willibrord heeft het Jaarboek vele jaren mede vorm en inhoud gegeven, en met zijn publicaties – ook buiten het Jaarboek – bestrijkt hij ongeveer het gehele klassieke werkterrein van het SHCL, van de geschiedenis van de landbouw tot die van de mijnindustrie, van biografische profielen tot migratieverhalen, en van de historische demografie tot de medische geschiedenis.

Voor de inhoud van dit Jaarboek hebben we niet zozeer gezocht naar een thema dat Willibrords diverse publicatiestroom weerspiegelt, als wel naar een onderwerp dat als het ware alles samenbrengt. We denken dat gevonden te hebben in de publicatie van en bezinning op de archiefcollectie van het SHCL – een collectie die Willibrord in zijn 36 dienstjaren behoorlijk heeft zien uitdijen. De archieven waren vaak ook de bronnen voor zijn onderzoek.

Het verzamelen van archieven was van meet af aan een van de hoofddoelen van het Centrum maar de aanwas kwam pas in de jaren 1970 goed op gang, soms met honderden meters per jaar. Frank Hovens laat in zijn inleidende bijdrage fraai zien hoe de werdegang van het SHCL als organisatie samenhangt met de groei en samenstelling van de collectie. Een archief mag voor de buitenwereld een stof-fig imago hebben, in werkelijkheid is het een dynamisch bedrijf, al was het alleen maar omdat de aanvoer van materiaal nooit stopt. Juist daardoor moeten er telkens beslissingen over opname van nieuwe archieven en aanvullingen op de bestaande worden genomen. Aangezien depotruimte per definitie beperkt is, is continue selectie noodzakelijk. Wie denkt dat de toenemende digitalisering soelaas biedt, zal bedrogen uitkomen. Selectie blijft onontbeerlijk en digitale opslag vereist minstens zoveel zorg en investering als fysieke.

Als hoofd onderzoek is Willibrord steeds actief betrokken geweest bij vraagstukken rond opname, selectie en afstoting. Het is echter de vraag of zelfs hij alle fondsen uit de collectie kent. Via archieven.nl is sinds enige tijd een overzicht beschikbaar maar de inhoud van de archiefbestanden was tot voor kort vaak nog steeds lacuneus. Al enkele jaren geleden is daarom besloten ieder van de bijna achthonderd bestanden op een uniforme wijze te presenteren, met in ieder geval een korte beschrijving van de archiefvormer en de inhoud, een indicatie van de periode en de omvang van het archief, en verwijzingen naar relevante literatuur.

Het is aan Frank Hovens te danken dat deze niet te onderschatten klus is geklaard. Het volledige overzicht is beschikbaar op de website van het SHCL, en op archieven.nl zijn inmiddels de nodige aanvullingen gedaan. Voor dit jaarboek hebben we een keuze gemaakt, die indicatief is voor de reikwijdte van de collectie. Van alle typen archiefvormers die in onze archievenclassificatie zijn opgenomen, zijn hier één of meer voorbeelden opgenomen. Daarmee is een uniek overzicht tot stand gekomen, dat niet alleen de papieren rijkdom van het SHCL laat zien, maar ook de bronnen van de geschreven en de nog te schrijven geschiedenis van Limburg weergeeft. Bovendien zijn de archiefintroductions verrijkt met passende illustraties, die het tijdsbeeld completeren.

Het SHCL staat dus niet voor stilstaande geschiedenis maar verzamelt, beheert en presenteert 'in gesprek' met de mogelijkheden en wensen uit het heden. Die dynamiek zal ook het beleid voor de nabije toekomst bepalen. Er zijn tenminste vijf uitgangspunten die een rol spelen bij de verwerving van nieuwe archiefcollecties.

De eerste, en ogenschijnlijk de minst complexe, is de aanvulling van bestaande bestanden. Van sommige archieven komen nieuwe stukken boven water. In augustus 2021 ontving het SHCL nog twee oude brievenboeken van Janssen-Willemsen Greswarenfabriek NV te Reuver als aanvulling op archief dat al door ons wordt beheerd. Archiefbestanden worden ook aangevuld met jongere stukken van nog steeds actieve organisaties of bedrijven. Zo is het archief van de Limburgse Bond van Muziekgezelschappen in verschillende delen aan ons overgedragen. Het archief – nu lopende tot 2012 – is inmiddels volledig geïnventariseerd. Geleidelijk zullen nieuwere archiefdelen *born digital* tot ons komen, hetgeen nieuwe eisen stelt aan opslag en duurzaamheid.

Ten tweede zullen archiefvormers die ophouden te bestaan hun archieven willen overdragen. SHCL is altijd actief op zoek naar particulieren, organisaties en bedrijven waarvan de archieven goed passen in de bestaande collectie. Onze huidige inspanningen ten behoeve van de overname van de archieven van de ENCI, de Eerste Nederlandse Cement Industrie, die in 2020 de productie stopzette, zijn hiervan een goed voorbeeld.

Ten derde: wij zijn ons ervan bewust dat de collectiepraktijk sinds 1949 heeft geleid tot zwaartepunten bij bepaalde typen archieven maar dat er ook grote lacunes zijn. Er gaan nu eenmaal veel meer archieven verloren dan er bewaard worden. Tegelijk kan niet worden ontkend dat er gedurende het bestaan van het SHCL blinde vlekken zijn geweest. Wat als 'sociaal historisch' en het bewaren waard werd beschouwd, is nogal eens veranderd in de loop der tijden. Dat het SHCL nu beschikt over de archieven van het COC Limburg, was enkele decennia geleden

nauwelijks denkbaar. Ongetwijfeld zijn er vanuit het perspectief van een integrale geschiedenis van het maatschappelijk leven in Limburg in de negentiende en twintigste eeuw nog heel wat leemten te vullen.

Samenhangend met de laatste vaststelling verdient een vierde uitgangspunt de aandacht. Het maatschappelijk leven blijft veranderen. De scheiding tussen openbaar en particulier is continu aan het verschuiven. Als we ons de taak stellen de sociaaleconomische en culturele geschiedenis van Limburg te documenteren, zullen we ons moeten richten op nieuwe fenomenen, nieuwe sociale groepen en omgangsvormen, die vaak een andersoortige (digitale) nalatenschap zullen opleveren.

Ten vijfde – en daar gaat de bijdrage van Charles Jeurgens, hoogleraar Archiefwetenschap aan de Universiteit van Amsterdam, over – is het papieren archief snel uit de dagelijkse praktijk aan het verdwijnen. Het is hierboven al even aangestipt. Dat heeft grote consequenties voor de archiefbewaarders. Zij zullen niet alleen hun bewaarmethoden moeten aanpassen maar ook een andere rol gaan spelen in het erfgoedbeheer: niet als 'laatste rustplaats' maar als knooppunt in een netwerk van 'communities' van welke aard dan ook.

Een vraag voor de toekomst is of de SHCL WhatsApp groep, waarvan Willibrord ook na zijn pensioen een actief deelnemer is gebleven, ooit gearchiveerd zal worden als onderdeel van het eigen dienstarchief. Dan zal een toekomstig onderzoeker kunnen vaststellen dat hij niet alleen een voorbeeldig hoofd onderzoek was maar ook een meedenker, 'meedoener' en 'meelever'.

Nico Randerad

Tine Wouters en Irene Schrier hebben in verschillende fasen van de totstandkoming van dit Jaarboek meegelezen en suggesties gedaan voor de bijdragen, waarvoor onze grote dank.